

SCRISUL bănăţean

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ A UNIUNII JURNALIȘTILOR DIN BANATUL ISTORIC
COFINANȚATĂ DE CONSILIUL JUDEȚEAN TIMIȘ

DIRECTOR: VASILE TODI

SERIE NOUĂ - ANUL II NR. 4 (8) 2013

Sir Frederic Leighton -
Flaming June

Cornel UNGUREANU

Lumea unui romancier

Vasile TODI

Spectator în stal

Adrian Dinu RACHIERU

Sorin Titel și „Știința vieții”

Sorin FRUNZĂVERDE

Sfârșitul marelui război – Primul Mondial

Viorel ROMAN

Martorul principal trebuie să rămână mut

Eugen SIMION

De vorbă cu...

Marian ODANGIU

Retorica avangardei

Vladimir JURĂSCU

...l-am admirat fără invidie

Ion Marin ALMĂJAN

La cosit de oameni

Paul EVERAC

Popescu nu e bun, decât...

Anghel DUMBRAVEANU

Despărțire

Octavian METEA

Un scriitor bănăţean despre unirea țărilor
române

Din poezia frumoasă a lumii

Nichifor CRAINIC

Terține pentru prieteni

Să bem, prieteni! Cine știe, mâne,
Când vor veni talente mari și noi,
Din truda noastră ce va mai rămâne!

Ne-o-nvălui uitarea-n umbre moi;
Dar moartea când va fi să ne despartă,
Eu vreau să fiu întâiul dintre voi.

Ce-nseamnă gloria? O cupă spartă.
De spuma ei postumă nu mă tem
Că timpul dintr-odată o deșartă

Asemenea paharului ce-l bem.
În veci n-ajung egale între sine:
Ce suntem, ce voim și ce creăm.

Tot una mi-e prieteni! Știu eu bine,
Când voi dormi, de mult, în țintirim,
De cântecele mele și de mine

Vor zice alții: „A, ne amintim,
Nichifor Crainic în literatură
N-a fost un nume, ci pseudonim”.

Iar voi veți fi bătrâni, cu mintea sură,
Și-nțelegând că, dacă arta nu-i,
Iubirea-n viață-i singura măsură,

Veți apuca poteca de pe grui
Pe-o toamnă ca și asta de târzie,
Și-n inimă cu amintirea lui,

Sub ăst umbrar de viță ruginie,
Veți închina și pentru cel plecat
Grăind cuvinte de prietenie.

Eu voi dormi, de-a pururi împăcat.

CORNEL
UNGUREANULumea
unui
romancier

Nu știu dacă
Mi-am văzut
vreodată pe Virgil
Birou. Dacă
memoria
mea va fi
înregistrat
vreodată
imagini
ale sale,
ele sunt
pierdute

pentru totdeauna. Ceea ce aflu de la prietenii săi, de la prietenii mei despre el, tot ceea ce citesc de el sau despre el mi se pare văzut întâi dată: niciodată n-am mai trecut pe aceste drumuri.

Am crescut în locurile pe care le-a descris el, am colaborat, ani în șir, la o revistă la care el era nu numai prezență firească, ci și obligatorie, am luat cuvântul la ședințele unui cenaclu la care a vorbit sau cel puțin a participat și el. Și totuși, amintirile refuză încăpățanate

o imagine care ar trebui să-mi fie familiară. Azi aflu că un prieten bun al meu a fost tovarăș al petrecerilor sale, că restaurantul său preferat era frecventat în acei ani de o seamă dintre prietenii mei; era la câteva zeci de metri de căminul studentesc în care locuiam. Am trecut de nenumărate ori pe acolo, la masa rezervată lui discuta, îmi spun prietenii, cu Aurel Buteanu, uneori cu Victor Iancu. Pe cei doi îi văd, al treilea, al cincelea, Virgil Birou lipsește.

Călătorie pe urmele unei absențe. Încercare de a recupera nu o imagine, ci un eșec al memoriei. Această Lume oare și-o descoperă pe cealaltă, unică - lume a scriitorului.

Rămân doar cărțile, ele, unicele? Scriitorii devin inutili, memoria, uneori faptele noastre zilnice îi trădează? Suntem atât de siguri că doar cărțile lor rămân, încât nu întotdeauna memoria noastră poate să-și ia anumite precauții?

Îl caut cu o anumită disperare, înot printre cuvintele celorlalți în căutarea unei imagini dispărute pentru totdeauna. O absență cât o înfrângere, cât o bătălie pierdută. Nici măcar nu știu când am purtat această bătălie: dacă eu am avut șansa să o port.

VASILE
TODISpectator
în stal

Filmul lui Toma Enache, regizor, scenarist și actor, lucrat în mare măsură cu tineri având alte oportunități existențiale decât actoria, este rezultatul a mai bine de zece ani de cercetare și analiză sistematică a fenomenului aromân, prezentat în perioada sa de glorie evanescentă.

Este primul lungmetraj aromân și firesc, el m-a dus cu gândul, la „Independența României”, cunoscut și ca „Răsboiul Româno-Ruso-Turc 1877”.

Ei bine, dacă cel dintâi film românesc, cofinanțat în 1912 de Casa Regală a României a avut parte de mari personalități ale Teatrului

de aceștia cu personajele cărora le-au dat viață pe celuloid: Vasile Topa extrem de firesc în rolul primarului ce își găsește, neteatral, pacea conștiinței în mulțimea bucatelor aflate pe masă, Aurica Piha, o Hrisă surghiunită parcă din viața reală direct pe ecran, Rudy Rosenfeld în Iorgu, sinteză a unor virtuți trecute într-o interpretare măiastră, ori Linda Taylor, aromânca descoperită de Zeffireli, căreia Toma, oferindu-i rolul secundar - Armănamea - reușește, pentru succesul filmului, un rămășag câștigat. Giorgiana Fotu, frumoasă ca o prințesă decupată din vechi legende aromâne, deși i-a fost încredințat un rol episodic, își evidențiază prezența prin talent și distincție.

Subiectul filmului, tratat adeseori, prin subtile exprimări metaforice, calchiază drama dintotdeauna a acestui neam viețuind mereu între popoare care îl urăsc. Bărbații săi, angoasați prin strămoși de genocidul elen, de cruzimea comitațiilor bulgari și mai apoi de barbaria temnițelor comuniste, își ascund apartenența la neam, până acolo încât interzic urmașilor, vorbirea limbii aromâne în public, considerând că acest trib, care trăind de mii de ani în Balcani, nefiind nici bulgar, nici român, nici grec și cu atât mai puțin albanez, reprezintă o neșansă istorică a ursitei lor.

Personajul principal al filmului, Toni Caramușat, interpretat admirabil de Toma Enache, un personaj aflat într-o perpetuă tristețe de conștiință, asemeni lui Manolis din capodopera lui Kazantzakis *Hristos răstignit a doua oară*, înduioșează prin dimensiunea tragică a iubirii de neam, asumată ca destin.

Dar mai mult decât orice, filmul lui Toma, este un strigăt de supremă anxietate, de istorică solitudine!

Spectacole, filme, vernisaje, au fost tot atâtea tentații spirituale, în acest sfârșit de an 2013, de a mă decoșa de la masa de scris. Mă desprind totuși, constatând cu plăcere că *nicăieri toamna nu e mai frumoasă ca la Timișoara*. Trec pe sub Bastionul Mariei Theresia, Dumnezeu s-o odihnească în pace celestă, că mult bine a făcut Țării Banatului această fiică a lui Carol al VI-lea, îndreptându-mă spre cinematograful „Capitol”, unde sunt invitat la proiecția filmului: *Nu sunt faimos, dar sunt aromân*, în regia lui Toma Enache. Primul film armânesc din zbuciumata istorie a acestui neam, la fel de trist ca zece din cele douăsprezece triburi evreiești, descendente ai celor doisprezece fii ai lui Iacov, surghiunite de asirieni și dispărute fără urmă acum mii de ani. Despre acest trib aromân, celebrul călător medieval, rabinul Benjamin de Tudela, urmând datoria oricărui evreu de a aduce toate triburile laolaltă la Ierusalim, pentru a pregăti venirea lui Mesia, spunea că este unul din cele zece pierdute. Însemnarea sa, aflată din fericire la British Museum, nu a fost, din păcate, evidențiată în mijlocul aromânilor de liderii lor, în mare parte năimiți intereselor grecești.

Foto: „Adevărul” - 17 noiembrie 2013

Alături de Toma Enache, regizorul filmului „Nu sunt faimos, dar sunt aromân”

Național din București, Carol I, interpretat magistral de Aristide Demetriade, cel care s-a ocupat și de regia filmului, pe când filmul lui Toma Enache e lucrat, în mare parte, cu artiști prin vocație, nu prin statut. Și totuși, dincolo de nedepinderea interpreților cu platoul, rămâne admirabila empatie stabilită

ADRIAN DINU
RACHIERUScriitori bănăţeni
Sorin Titel
și
„Știința vieții”

Dacă cercetăm
Traiectoria
scriitoricească a
lui Sorin Titel,
nu trebuie să
uităm că, la
începuturi,
el a cochetat
cu grupul
oniric
(avându-l

ca „agitator” pe Dumitru Țepeneag). Teoreticianul *onirismului estetic* al anilor '60 livra (dar constatarea s-a impus retrospectiv) o *alternativă*. Romanul politic era atunci în ofensivă, epidemia românească a „obsedantului deceniu” inunda piața literară. Rețeta epică a acestui grup, sfidând vectorul ideologic, amesteca realul cu oniric, căuta fantasticitatea și straniețea în spațiul normalității.

O dezbatere, găzduită de revista „Amfiteatru” în decembrie 1968, marșă pe tactica inserării în tradiție; era o demonstrație „șireată” (va recunoaște, peste ani, Țepeneag), seria de articole din „Luceafărul” (în perioada directoratului lui Bănuțescu), așezate, în pofida „bâlbâielilor teoretice”, sub îmbietorul titlu *În căutarea unei definiții*, ajutând la

întronarea *onirismului estetic*. Textul oniric, precizau mentorii (printre ei, Dimov era considerat „vraciul tribului oniric”), nu se raportează neapărat la o realitate anterioară scriiturii; el pulverizează genurile și vrea să creeze vise. Dar „regizarea viselor” invită tocmai la permanentizarea lucidității, aptă „să controleze starea”. Interesul pentru picturalitate, puternica vizualitate, alimentează mecanismul narativ: „scriu tablouri” - explică „caidul” grupului (cum zicea Dimov), adică Țepeneag, lansând *oniriada*. Iar Sorin Titel a respectat, în cărțile de început, aceste îndemnuri. De altfel, tot Țepeneag (pe când era redactor la *Cartea Românească*) i-a publicat manuscrisele „dificile” și, mai târziu, la Paris, s-a îngrijit de traduceri. Și, firește, același D. Țepeneag a introdus noul roman în literatura noastră, cu tâlmăcirii din Robbe-Grillet și Pinget. Era o replică, fortificând o altă posibilă direcție, pregătind refugiul în ceea ce V. Ierunca va numi „seraiul estetic”; nu violența contestatară a unui Goma, devenit - s-a spus - „cartograful Gulagului autohton”, ci un refuz indirect, hrănind literatura „subtilă”. *Sigla onirică*, observa Cornel Ungureanu, înobilează și cărțile celor mari, ivite în acea perioadă „insurecțională” (vezi *La vest de Eden*, 1995). În acest context, așadar, lua startul Sorin Titel și, indiferent de metamorfoza sa (inevitabilă, în climatul febrilelor căutări scriitoricești), el rămâne credincios regizării viselor. Urmele onirismului pot fi „citite” în textele lui Titel.

Niciun alt conflict nu a avut asemenea impact asupra înfăţişării Europei. Harta continentului a suferit schimbări profunde după ce absolutismul monarhic a încetat să mai existe. Patru imperii

frontierele sale cu România, suprafaţa şi populaţia României dublându-se aproape.

Vreau să vă spun că eram în Germania în 1998, mult după terminarea Primului Război Mondial şi „Frankfurt Allgemeine Zeitung” titra într-un editorial că românii au fost principalii beneficiari ai Primului Război Mondial, datorită unui om politic foarte abil, Ion I.C. Brătianu. Era editorialul din cel mai mare cotidian German, care are o ediţie zilnică de peste 4 milioane de numere.

Am vorbit de Ziua Armistiţiului, denumită „Matricea Otrăvitoare a secolului XX”. Din raţiuni care rămân misterioase, un fel de sinucidere colectivă a Europei, cum o numeau ziarele vremii.

Nu cred! Fractura, paradoxal, vine tot din Rusia. În realitate, Prima Conflagraţie Mondială aduce la putere la Moscova un nou tip de tiranie. După ţării albi, vin ţării roşii. Realitatea este că, pe de altă parte, tot Germania este cea care provoacă această fractură a Europei, Cortina de Fier după Al Doilea Război Mondial. Eu, personal, nu cred că Stalin şi-ar fi terminat triumfal cariera politică dacă Hitler nu-l ataca. Stalin a ajuns acolo datorită stipendiilor serviciilor secrete germane, care l-au plătit pe Lenin să facă revoluţie. El traversează din Elveţia toată Europa şi Rusia încă ţaristă, într-un tren special, într-o Europă în plin război.

Au avut toate acestea efect şi asupra Chinei şi Cubei?

Inevitabil au avut efect asupra Chinei şi Cubei. În primul rând, au făcut dintr-un stat profund capitalist, bazat pe jocurile de noroc – Cuba, un stat comunist. Din China, au făcut de asemenea o citadelă a comunismului, dar în cazul Chinei nu sunt atât de sigur că Primul Război Mondial a avut o influenţă predominantă. Influent a fost faptul că japonezii atacă şi ocupă Manciuria în 1937. Practic, Al Doilea Război Mondial începe în 1937, când Japonia anexează Manciuria, nu la 1 septembrie 1939. E adevărat că Mao a avut în Stalin un suporter extraordinar, iar Conferinţa de la Potsdam din 1945 îl pune pe Stalin într-o poziţie din nou favorabilă. Truman l-a ajutat, fără să-şi dea seama că trebuie să arunce bombele atomice - care n-au fost o bucurie pentru nimeni şi au început o eră care, dacă nu suntem atenţi, poate fi era autodistrugerii pe Pământ. Dar Stalin e pus de Truman şi de insistenţele de a ataca China într-o poziţie favorabilă. Armata Roşie în 1945 intră în China cu 1.500 milioane de oameni şi parcurge 1.000 de km până prin 14 august. Nu s-au oprit, chiar dacă împăratul capitulează şi cere armistiţiu. Asta spune totul despre puterea Armatei Roşii la finele celui de-al Doilea Război Mondial.

Revenind la 11 noiembrie 1918, cum ar trebui marcată această zi în România?

Cu flori de mac la butonieră pentru că, e adevărat am vorbit de marile bătălii de la Verdun, Somme, de pe Marna. Gallieni, guvernatorul militar al Parisului trimitea soldaţii cu taxiurile pentru că germanii ajunseseră la 68 de kilometri de Paris. Frontul era stabilit acolo, ulterior fiind împinşi spre est. Cu flori de mac la butonieră pentru că şi noi, românii, am avut câmpurile noastre de sânge şi de glorie a armatei ţării la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz. În Primul Război Mondial au murit 960 de mii de români, din motive diverse, dar şi pe front. L-am oprit pe Mackensen, şi dacă armata ţaristă nu defecta, probabil că am fi ţinut multe divizii germane blocate pe frontul de Răsărit.

s-au prăbuşit atunci: German, Austro-Ungar, Otoman şi Rus. Cum a fost configurată Europa, domnule Frunzäverde?

Woodrow Wilson în Proclamaţia către Europa o prefigurează o ţară a naţiunilor, nu a imperiilor. De fapt, el este cel care la punctul 8 din Proclamaţia către naţiunile europene vorbeşte de Europa naţiunilor. Practic, el anticipează prăbuşirea imperiilor. În fapt, venirea americanilor în Primul Război Mondial în 1917, înclină balanţa net în favoarea aliaţilor, în favoarea Antantei, a alianţei Franco-Britanice. Să nu uităm că Rusia capitulase. Chiar şi România, nevoită de eşecul ţarist, a capitulat pe frontul de est. Sigur, un alt moment decisiv în acest sens este că Revoluţia Bolşevică, revoluţia lui Lenin a fost făcută pe banii serviciilor secrete germane. Lenin a beneficiat de o considerabilă sumă de mărci aur pentru a scoate Rusia din război, pentru a elibera Frontul de Est, unde Germania şi-a trimis cei mai buni generali. Pe Generalul Hindenburg, cel care urma să ajungă preşedintele Germaniei şi pe Ludendorff, Şeful Statului Major, general al Armatei Imperiale a Kaiserului Wilhelm al II-lea. Sunt cunoscute bătăliile de la Iacurile Mazariene, unde Germania, prin mobilitate, învinge două armate ţariste, una dintre ele fiind condusă de unul din importanţii generali, generalul Samsonov. La fel de adevărat este că ruşii nu cedaseră încă pe frontul galiţian. Brusilov, în primăvara anului 1917, începuse o ofensivă de proporţii împotriva armatei Austro-Ungare. Dar, revoluţia lui Lenin, aşa cum am spus, finanţată de serviciile secrete Germane a scos Rusia din război, creând o importantă detentă pe Frontul de Vest pentru germani. Şi n-au învins. Nu au învins pentru că Franţa se compune în 1914 şi 1915 pe Somme şi Marna. Pe Somme mor 60 de mii de britanici într-o zi. Primul Război Mondial a avut 16 milioane de morţi şi 20 de milioane de răniţi, fără a mai vorbi de faptul că a urmat epidemia de gripă spaniolă, care a omorât circa 50-100 de milioane de oameni. Acea lume a Primului Război Mondial, provocat de Germania din dorinţa lui Wilhem al II-lea - care voia să se ridice la nivelul antecesorului său, Wilhem I care-l învinge pe Napoleon al III-lea la Sedan în 1870. Acel război a consacrat generaţia tranşeelor. Nu întâmplător în Europa şi, din nefericire, nu în România, este sărbătorită ziua de 11 noiembrie, ziua Armistiţiului, cu flori de mac la butonieră, pentru că macul este simbolul câmpurilor din Franţa. Macul este floarea victoriei şi a sângelui din Primul Război Mondial. Fără această victorie România de astăzi nu era posibilă. Ardealul şi Banatul nu erau româneşti. De acum etern româneşti.

În 1920, prin *Tratatul de Pace de la Trianon*, Ungaria recunoaşte

„Pacea recunoaşte că a activat în conformitate cu interesele ruseşti, împotriva intereselor româneşti.”

şi a participat la primele crime ale noii puteri. Ele nu se prescriu, aşa că e puţin probabil ca el să revină senin la locul faptei. Asta presupune şi ziarul de la Frankfurt preocupat însă numai de excesele naţionalismului, nu şi de crimele din perioada stalinistă.

Pacea se mândreşte că a fost agent NKVD-KGB, care l-a promovat şi determinat să fugă în SUA ca să compromită naţionalismul: „politica de independenţă a lui Ceauşescu e falsă, el e agent al Moscovei”.

O diversiune descoperită repede de americani.

Însă Institutul de Investigaţii din Bucureşti ca şi cotidianul din Frankfurt cred în dezinformarea KGB-ului, nu în punctul de vedere al CIA-ului. Teroarea din România ruso-comunistă a fost incomparabil mai radicală la început, decât în perioada finală, naţionalistă, cu toate astea crimele anilor '50 sunt tabuizate atât în ţară cât şi în străinătate.

Despre activitatea spionului NKVD-KGB, Pacea, din cea mai sinistră perioadă stalinistă

niciun cuvânt. Dacă de informaţii şi dezinformaţii se ocupă atât presa cât şi serviciile secrete să vedem care sunt interesele reale, bine cunoscute.

Dictatura de dezvoltare şi independenţa naţională a lui Ceauşescu era împotriva intereselor ruşilor şi anglo-mozaicilor, care s-au înţeles şi l-au ucis în 1989.

Pacea recunoaşte că a activat în conformitate cu interesele ruseşti, împotriva intereselor româneşti.

Ruşii şi anglo-americanii nu tolerează în Europa o emancipare naţională în afara intereselor lor. Astfel că după lichidarea lui Ceauşescu curentul filorus domină din nou la Bucureşti, aşa că nu-i surprinzător că un agent KGB de marcă este reabilitat şi acum invitat de Institutul de Investigaţii a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc să fie în mod paradoxal martorul principal al unor crime la care s-ar fi putut să fie chiar părtaş. Oricum, la metamorfozarea lui Pacea din spion trădător în erou al luptei anticomuniste participă acum şi cel mai influent cotidian german. Cui prost?

Cotidianul german Frankfurter Allgemeine Zeitung din 17 noiembrie 2013, împreună cu Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc îl readuc în actualitate pe generalul de securitate Ioan Mihai Pacea, la 85 de ani, „erou” neînţeles, domiciliat în SUA.

Institutul din subordonarea Partidului filorus, aflat la putere (PSD) l-a invitat pe Pacea - reabilitat în 1999 la Bucureşti - pentru a contribui la „demascarea caracterului criminal al dictaturii comuniste din România”.

Acelasi imbold nobil îl are şi ziarul german: demascarea crimelor ceauşiste.

Pacea este însă în Securitate din anul 1951

Vasile Todi de vorbă cu Eugen Simion

Asta de vorbă cu Eugen Simion, cu domnul academician Eugen Simion, este un privilegiu care se preschimbă încet, încet, în sărbătoare. M-am întâlnit cu domnia sa, la Reşiţa, ca invitaţi amândoi ai doamnei Doina Frunzăverde, rectorul Universităţii „Eftimie Murgu”. Departe de Bucureştiul unde singurătatea îl odihneşte şi îl împacă în mod miraculos cu sine, domnul academician, cu o politeţe ardelenescă, a acceptat să stăm de vorbă, iar dialogul nostru, să apară în paginile revistei pe care chiar acum o citiţi. A fost o întâlnire care m-a făcut, pentru câteva secunde eterne, fericit.

Vasile TODI

Domnule profesor Eugen Simion ce se schimbă în metabolismul unei personalităţi atunci când se înobilează cu demnitatea de academician?

Ce se schimbă? Eu aş fi vrut să nu se schimbe nimic. A fost o reală bucurie, nu mă ascund, când doamna Zoe Dumitrescu m-a anunţat că am fost ales în 1991, membru corespondent al Academiei. Era prima demnitate intelectuală, ca să spunem așa, pe care o primeam în viaţa mea. După aceea, în 1994 am fost ales vicepreşedinte al Academiei şi a fost iarăşi prima funcţie din viaţa mea, până atunci eu nu am avut funcţii. Aveam 61 de ani, n-am să uit niciodată. Am fost profesor, e, vorba vine...

Cum adică „vorba vine”?

Profesor am fost abia după 1990.

Aţi fost critic literar!

Am fost critic literar. N-am avut distincţii, în afară de faptul că, a fi critic literar e o meserie, dacă vreţi, o profesiune. V-am amintit acest lucru pentru că în urma acestei situaţii s-a schimbat... s-a schimbat ceva în viaţa mea, am devenit un fel de şef: vicepreşedinte la o Academie.

Apoi preşedinte...

Apoi peste trei ani de zile am devenit preşedinte. Trebuie să fac o paranteză aici: Academia, nu a fost niciodată... Nu m-am gândit, cum mă gândeam înainte de 1990 că voi fi chemat la Academia Română, aveam alte griji şi toţi aveam alte griji. Dar s-a întâmplat să fie şi vreau să spun că sunt bucurosi. Acum, într-un fel, Academia e familia mea, deşi Academia era prezentă în familia noastră, printr-un personaj, vărul bunicului meu şi vecin cu el, din comuna Chiojdeanca, care a devenit preşedintele Academiei Române.

Andrei Rădulescu cel care fără de voie, v-a angoasat copilăria, ba chiar şi o parte din adolescenţă. Dar Andrei Rădulescu a înfăţişat, privind acum peste umărul amintirii, o prezenţă dezirabilă.

Vă spun şi dumneavoastră, pentru că într-adevăr, acest Andrei Rădulescu a fost un mare jurist, un tip extraordinar, mi-a terorizat copilăria. Toată lumea mi-a luat în râs ambiţiile mele de a face o carieră intelectuală. Iată că s-a împlinit. E curios, o mică localitate rurală a produs doi academicieni, vecini casă în casă, vărul bunicului meu.

Aţi debutat în Critica Literară în 1957 la Tribuna susţinut de Dumitru Micu. Astăzi, la o distanţă de 55 de ani, nu vă pare descurajant acel climat?

Nu. Descurajante sunt alte lucruri, faptul că societatea românească nu şi-a găsit după '90 un stil, un ritm, o anumită coerenţă. Lumea românească se urăşte. Există o duşmănie în lumea românească, în primul rând în lumea intelectuală să nu mai vorbesc de lumea politică. Acestea sunt într-adevăr lucrurile descurajante.

O parte a intelectualilor - intelectualii butucănoşi - prezenţi în spaţiul public românesc după 1989, nimeni alţii decât urmaşii aceluia care au trimis la puşcărie „eternii iluzionişti”, sunt asemeni politicienilor care le susţin ascensiunea: oameni cu două feţe şi fără niciun obraz.

Dar să revenim la... la frumoşii nebuni ai pământului: regretaţi într-o carte a dumneavoastră, neputinţa de a-l învăţa pe Nichita Stănescu, pe dragul dumneavoastră coleg Nichita, că geniul poate trăi şi ca un gospodar. De ce nu putea Nichita Stănescu să înţeleagă acest lucru?

Ştiţi, Nichita era o natură. Aici, folosesc o vorbă a lui Goethe despre Dante: „Dante nu e un talent, Dante este o natură”. Nichita Stănescu era şi el în felul lui o natură, ca şi Arghezi.

Genii care nu dau socoteală!

Aşa era să fie, asta i-a fost sfârşirea lui. La Ploieşti, când eram la liceu, întotdeauna ieşea din rând, dar nu convingea întotdeauna ca un poet, nu se comporta ca un poet. Poetul, așa în imaginaţia noastră, era filosof, singuratic, suferea de o boală mare. Ei, nu. Nichita era un băiat vesel, pus pe şotii, făcea caricaturi, la 18 ani s-a şi însurat cu o colegă de-a noastră de la Liceul de fete, a fost tot timpul un tip atipic.

Pe ce scriitor îl credeţi pe cuvânt?

Pe Lovinescu. Pe Lovinescu de pildă îl cred pe cuvânt. Pe marii poeţi trebuie să-i credem. Chiar dacă în viaţa de toate zilele nu sunt ireproşabili. Arta în genere e cinstită, pentru că este convingătoare.

Pe Marin Preda?

Pe Marin Preda îl cred enorm pe cuvânt. Era incapabil să justifice, nu-i plăceau comediele jucate de scriitori.

Şi Preda, la rândul lui, îl credea pe Dostoievski.

Şi el spunea acest lucru la un moment dat. M-aţi întrebat de Preda. Preda e un lucru cu totul şi cu totul special. Lumea nu l-a cunoscut, nici lumea literară în care se învârtea el. Au povestit tot timpul despre el, numai lucruri ciudate, pentru că uneori era foarte agresiv în vorbe. Era agresiv când îl jigneau cineva.

Acest mare pontif literar, a fost nefericit, dincolo, sau dincoace de uşa casei sale?

Marin Preda, era fericit în nefericirea lui, scria greu, în chinuri, dar era fericit în arta lui. Totdeauna trebuie să vedem oamenii de talent în complexitatea lor, nu în faptele lor, uneori bizare.

„Nu e destul, poate, să respecti geniul unui om. Trebuie să-l şi iubeşti puţin. Nu-i așa?” întreba personajul unui roman semnat de Durrell intitulat Cuartetul Alexandria.

Eugen Barbu?

Barbu e un mare scriitor şi el, mă rog, deşi în viaţa de toate zilele nu s-a putut abţine. Dar noi trebuie să judecăm scriitorul.

Chiar dacă el, scriitorul, îşi înmoaie deseori peniţa în călimara cu venin, şi uneori, de prea multe ori, pe nedrept.

Eu am fost o victimă a lui Eugen Barbu. Mai mult din cauza lui Preda, îl admiram pe Preda. Şi atunci „Săptămâna” nu m-a iertat niciodată. Nu fac însă eroarea să confund gazetarul de acolo cu cel care a scris „Groapa” care e o carte splendidă.

Şi nu singura!

Nu, nu e singura. Este şi „Principele” şi „Săptămâna nebunilor”, sunt alte nuvele din zonă. Dar eu cred că Barbu cel mai important este acela: neorealismul din „Groapa” şi naraţiunile din jurul acestui roman.

Aşa cum Preda, dincolo de nuvelele sale, socotite geniale de Petru Dumitriu şi acceptate asemenea de domnia voastră, e la fel de preţios şi în altă parte, dincolo de primul volum din „Moromeţii”.

Sigur. E opera lui. Preda e un om foarte puternic. Un scriitor nu dă numai capodopere. Nici Tolstoi nu a dat numai capodopere; el se citeşte în totalitate, dacă vrei să simţi fiara marelui talent.

Şi Preda ştia, spuneţi dumneavoastră, cum se deschide o uşă la Tolstoi şi ce importanţă are pentru carte.

Domnule academician, chiar trebuie scriitorul profesionist să cheme veşnic la iubire?

Probabil că da, dacă o face. Iubirea, prietenia, sentimentul religios, sunt lucruri fundamentale pentru un om.

Pe care scriitorul trebuie să le slujească...

Scriitorul le slujeşte.

Spuneţi-mi, cum se căsătoreau oamenii, în 1957? Ştiţi ce vreau să spun?

Ştiu. Păi, atunci era probabil cea mai fericită istorie din viaţa mea, vorbesc de istoria din viaţa socială. Eram şomer.

O să ajungem şi la asta. Cu atât mai mult cu cât un şomer din acei ani, era un om care avea timp să fie şi artist. Azi, un şomer, are la dispoziţie, doar timpul disperării. Şomerul de ieri, s-a arătat pe scena lumii de la fereastră unei belle epoque, pe când cel de azi...

Bun, 1957?

Atunci m-am căsătorit, pe urmă peste vreo trei ani de zile am avut şi un copil, o fată, Mihaela, care la rândul ei are doi copii. Stau cu ei. Soţia mea, tână de atunci s-a prăpădit între timp, iar eu locuiesc cu familia fiicei mele.

Un personaj.

Da, sunt ca un personaj în lumea lor, sunt „Buni” şi am o relaţie cu totul specială cu ele.

Aţi spus odată că „meriţi să fii critic literar într-o literatură în care scrie Marin Preda”. Aţi supărat pe mulţi?

Meriţi să fii critic literar când există un scriitor ca Marin Preda. De asta sunt supăraţi mulţi, mai ales prozatorii din generaţia mea, nici astăzi nu l-au iertat pe Preda. Nici admirabilul Fănuş Neagu, cât a trăit. Din când în când

(continuare în pag. a 5-a)

Vasile Todi de vorbă cu Eugen Simion

(urmăre din pag. a 4-a)

mai avea câte ceva de zis, nici Breban care nu ştiu de ce nu îl iartă pe Preda.

Nu s-a găsit, pentru aceşti mari scriitori un Aristotel Spiru. Dar neputinţa de a ierta, stăpânind un scriitor de talia lui Breban, mă duce cu gândul la Tolstoi, care şi-a construit personajul Andrei Bolkonski pe ideea iertării.

El pretinde că nu i-a publicat Buna vestire, nu sunt convins de acest lucru. Ştiu doar că i-a cerut să taie nişte pagini. Ca editor, sigur că îşi apăra instituţia. Acum, sigur că nu e bine să tai dintr-o carte, dar trebuie să depăşim unele accidente, altfel ne despărţim de lume urând-o, ceea ce e urât.

A ierta, pentru mine un evlavios, înseamnă a urma bucuria recunoştinţei şi copilăria imitaţiei, pentru că Tatăl e Cel care iartă întâi, iar noi trebuie să-L imităm. Apropo de copilărie, copilăria, aţi spus odată, este un paradis de care nu-ţi dai seama decât atunci când l-ai pierdut. Cum trebuie să trăiască un om pentru a nu pierde niciodată acest paradis, pentru a nu fi alungabil?

Nu pot să vă răspund. Nu cred că e un mod special de a trăi pentru a nu pierde copilăria.

Copilăria, universul în care întâlnim cel mai bun vin, spunea odată academicianul Valeriu D. Cotea. Vinul făcut din vie hibridă, interzisă de Uniunea Europeană: căpşunica, cum i se mai zice. Vinul copilăriei, că tot am amintit de Fănuş Neagu.

Copilăria s-a dus, asta e. Eu am scris o carte pe care am reluat-o şi am terminat-o zilele trecute despre Creangă. N-aveam legături despre Creangă, dar Mihai Cimpoi m-a tot ispitit şi am scris totuşi un eseu, dar acum am scris o carte, zdravănă zic eu, şi-mi pun problema amintirilor: „De ce cartea asta e fermecătoare? Ce se petrece acolo?”

De ce tradusă în engleză a plăcut şi o citesc copiii din Londra, care au o altă viaţă, o altă copilărie. Ei, Călinescu zice: „Pentru că este vorba de copilăria copilului universal”. Da şi nu. Este, Nică din Ştefan Apetrei din Humuleşti, un sat de munte, un sat care trăieşte după o tradiţie şi mi-am dat seama, deşi fac critică de, aţi numărat dumneavoastră, de 55 de ani, lucru cel mai greu este să scrii despre arta lui Creangă. Mi-a fost foarte greu, vara aceasta m-am ocupat de acest lucru. Este o proză simplă, Creangă nu era un tip prea complicat, nu se complica cu teorii literare. De unde vine farmecul lui Creangă, secretul, misterul?

Lângă Creangă, susură cel mai limpede clinchet al amintirii.

Avea un instinct extraordinar şi ce mi se pare extraordinar la el, este oralitatea lui, toată lumea a vorbit despre oralitatea lui Creangă. Ei, pus pe hârtie, acest stil al oralităţii devine unul dintre textele cele mai complexe din limba română. Nu degeaba, la examene, la facultăţi, când e vorba să introducem un text mai dur, alegem nişte fraze din Creangă. Şi atunci îţi dă de gândit, ce se întâmplă cu omul acesta, care era un bun spuior de anecdote, de poveşti, când se apucă să scrie, are o arhitectură extraordinară a frazei lui.

Edenul în care aţi copilărit îşi trage numele de la un han, „La Chiojdeanca”. Ce căutau maghiarii pe acolo, de au ajuns să vă dea etimonul cu care v-aţi botezat comuna?

Nu era un han. Bunicul meu îmi povestea, se născuse în acelaşi an cu Eminescu şi când a murit, în 1940 la cutremurul mare, avea 90 de ani, el îmi povestea şi mă rog, asta e povestea familiei, că au venit din Ardeal.

De aici influenţa maghiară a denumiri?

Da. Vine din cuvântul maghiar kőszik care înseamnă stâncă, piatră, iar eu cred că ei au plecat de acolo, din zona Covasnei au fugit, din motive naţionale, religioase, probabil şi economice, au venit şi au cumpărat o sfoară de pământ, cum zicea bunicul meu.

Deci sunteţi ardelean?

Prin înaintaşi da. Sunt Valah.

Prin ce se deosebeşte Ţara Banatului de Valahia?

Nu, asta e mai mult o fantezie a dumneavoastră.

Dar dumneavoastră m-aţi întrebat ce avem noi bănăţenii diferit de voi?

Aveţi o bucătărie puţin diferită de noi. Ardelenii spun că, Blaga de pildă spunea că ardelenii se deosebesc de Valahi, fiindcă duc lucrurile la capăt. Eu mă simt ardelean din punctul ăsta de vedere, pentru că nu îmi plac deloc cei care nu duc lucrurile până la capăt. M-am silit în viaţa mea să duc proiectele la capăt.

Cu ce s-a îndeletnicit, revin, şomerul Eugen Simion, 5 ani după terminarea facultăţii?

Da, vă spun. Am copiat proza lui Eminescu şi dicţionarul de rime.

În echipa lui Perpessicius.

Exact. Am copiat şi a fost pentru mine un lucru extraordinar, pentru că mai citeam şi altceva, nu copiam toată ziua. Am debutat cu o carte despre proza lui Eminescu şi am dus la capăt, proiectul lui Noica, cu manuscrisele eminesciene. Poate că de acolo îmi vine mie, o datorie pentru care am plătit de peste 50 de ani.

Revenim la Banat, am vrut să vă întreb ce scriitori de aici au stârnit interesul criticului Eugen Simion?

Vă dau un singur exemplu. Sorin Titel e un mare scriitor. L-am publicat în colecţia de clasic. E un scriitor ignorat, de o parte a criticii şi nu înţeleg de ce, un scriitor foarte complicat, foarte fin. E singurul care îmi este mai apropiat, mai ales că este din generaţia mea. El s-a mutat mai apoi la Bucureşti, făcea parte dintr-un grup literar din care făceam şi eu parte, cu Raicu, Valeriu Cristea.

Aveţi amintiri frumoase, atât de frumoase, încât puteţi locui în ele.

Cum era Preda? Dar Nichita?

Preda şi Nichita şi Sorescu au fost oamenii cei mai apropiaţi ai mei. Cu Fănuş Neagu ne-am împrietenit mai târziu, după moartea lui Preda. Şi pe el îl iubesc foarte mult. El avea un suflet bun şi o gură rea. Ferească Dumnezeu de gura lui. Un om de un mare talent. Tot mă străduiesc acum să găesc pe cineva să finanţeze publicarea operei lui esenţiale în această colecţie. Deocamdată nu am găsit. Ceilalţi erau de vârsta mea. Pe Nichita îl ştiu

de la 18 ani. Sorescu era..., ce om minunat era Sorescu! Un om de-o mare fineţe şi de-o mare delicateţe, ciudat, a trecut prin viaţă parcă furişându-se, ca un om esenţial, un mare dramaturg.

Marin Sorescu, cred eu, a învăţat de la Argezi, că un om, poate trăi liniştit doar în grădina propriului Mărţişor.

Mai degrabă da. Avea casa lui, avea câinii lui.

Nu era poetul de cârciumă. Un mare scriitor, de la care toţi cei care încearcă să zidească, din cuvinte, punţi între cer şi pământ, ar putea învăţa că geniul poate trăi şi ca un gospodar.

Da, ducea într-un fel stilul de existenţă al familiei lui, din Oltenia. Ei au trăit patronaţi de mama lor, cu mulţi copii, ea văduvă, o familie unită. Din păcate, după moartea lui au apărut nepoţii şi toţi au început să-şi ceară dreptul de autor. O ceartă care mă deprimă.

Şi Preda?

Nu, Preda are doi băieţi. Cu unul dintre ei am o relaţie foarte bună, este un băiat de treabă, nu au făcut avere, dar, mă rog, trăiesc.

Avea Preda, dureros, conştiinţa valorii.

Da, dar nu vorbea de ea.

Nici Sorescu?

Nici Sorescu. Nici Nichita.

Orgoliul lor se manifesta sub forma modestiei.

Eu nu l-am auzit pe Nichita spunând: „Eu sunt mare scriitor”, dimpotrivă.

Smerenia valorii. Există o astfel de „smerenie” pe care o propune Descartes spre sfârşitul celei de-a patra meditaţii metafizice, necesară pentru a diminua riscul unui prost amplasament al gândirii. Din păcate, o „practică” numai oamenii fundamentali.

Preda era un om fundamental. Am avut atâtea discuţii că îmi plăcea să stau de vorbă cu el la masă, cam o dată pe săptămână. Uneori mă puneam cu el la cafea, seara, la mine în apartament.

Vă amintiţi un gând esenţial pe care vi l-a mărturisit Marin Preda?

Cred că am notat în jurnalul meu, nu ştiu dacă pot să vă spun acum. Dar ce îmi plăcea la el era faptul că venea dintr-o lume veche, o lume cu tradiţie morală şi chiar punctuală, care era aceea a culturii populare, a lumii ţărăneşti. Şi, avea în el un realism fundamental. Începând cu literatura, nu îi plăceau făcătorii de cuvinte, cum a scris el odată şi a enervat pe toată lumea: „Făcătorii de cuvinte”. Stilul prozei şi stilul comunicării este stilul procesului verbal, fără poezie, fără metafore de preţ şi a mers pe linia asta.

Linie pe care Fănuş, o mătura cu crengi de lună.

Fănuş înflorea fraza.

E adevărat, o alinta cu metaforism excesiv.

Preda a scris odată un articol în „Contemporanul” împotriva făcătorilor de cuvinte. Ce l-au mai înjurat, toţi au sărit.

Şi avea dreptate?

Da, eu am nuanţat mai apoi, nu din iubire pentru Fănuş Neagu, ci pentru adevăr. Acesta este stilul fundamental al prozei, după cum zicea Preda şi Stendhal, stilul procesului verbal. Dar trebuie să accepţi şi excepţiile. Într-o grădină nu poţi avea numai un fel de flori...

Mai pot fi şi nuferi albi adânciţi în somn pe frunza lor întinsă.

Ce facem cu Matei Caragiale, cu Creangă? De pildă, lui Rebreanu nu îi plăcea Creangă.

MARIAN
ODANGIURetorica
avangardei

Reşiţa anul
Nicolae Sârbu a
publicat recent cea
de-a douăspre-
zecea carte a
sa de poezie,
*Piscina cu
pioneze
Stadivarius**.
Şocant şi
contradic-

toriu, titlul volumului vorbeşte de la sine despre încărcătura avangardistă şi, în egală măsură, suprarealistă a poemelor sale, dar şi despre consistentele zone de intertextualitate ale acestora. În tot, reporterul frenetic de altădată se arată a fi, acum, poet cu normă întreagă, unul dintre cei mai redevabili din „oraşul cu poeţi”, Reşiţa.

Nicolae Sârbu este, în continuare, un observator intransigent al lumii din jur, înzestrat cu un acut simţ al valorilor culturale. În acest registru, de pe poziţiile unei atitudini etice asumată fără jumătăţi de măsură, poetul percepe şi denunţă cu o virulenţă adesea împinsă până la limita suportabilului aşezările strâmbe din societate, se arată dispus să exploateze „la sânge” poveştile acesteia, să le transforme în cascade de imagini - când avangardiste, când suprarealiste -, menite să decanteze, în registru reflexiv, „laptele şi mierea” într-o/dintr-o realitate care nu se mai supune, în niciun fel, regulilor coerenţei: „Fâlfâirea-n vânt ucide fără durere,/ fâl-fâl prin smârcuri şi smirnă/ oamenii muncii şi fluturii de mîl,/ parcă fioroşi în vechile mele poeme./ Dar să ascultăm acum ce frumos/ pe mal de timp tânjitor după vreme/ cântă sălcii plecate de foame,/ nu mai pot ţine fluturi pe umăr/ oamenii muncii gata de greve/ înlănţuiţi cu fluturii în tragica hotă./ Împreună pe masca mortuară a patriei, liniştea-i frison colorat,/ când poemele-şi văd rostul lor/ în linişte ucigându-se între ele,/ cum oamenii muncii şi fluturii în horă/ pe masca mortuară a patriei.” (Doar oamenii muncii şi fluturii).

Aflat în miezul unui ev în plină degringoladă, în care „în fiecare zi putem sărbători o înfrângere”, pus în faţa ordinii pulverizate a lumii, poetul (re)trăieşte, în secvenţe de coşmar, „jocul parşiv,/ seducător până la sânge/ de-a v-aţi ascunselea cu istoria”. Presiunea resimţită este atroce, feliile de viaţă sunt fruste, de o duritate ce trimite adesea în zona derizoriului, a fetidului, a gunoaielor, a descompunerii. Ironia, autoironia îmbracă, nu o dată, veşmintele sarcasmului. Infernul, constată poetul, nu există altundeva decât aici, în imediata vecinătate

a fiecărei zile, alcătuit din confruntări de interese meschine, tranzacţii mizerabile şi trădări la limita abjectului, adesea sub acoperirea şi în numele unei libertăţi „câştigate” iluzorii şi aberante: libertatea de a face orice, de a vieţii oricum: „Drapelul lor se-mbătase/ cu libertatea cea mai ieftină,/ deşi se spune că-i falsificată,/ Atâta-şi putea permite poporul,/ întorcând pe dos buzunarele,/ o libertate ieftină, tare. / La beţie morţii nu se pun la socoteală./ După o beţie şi-o libertate ieftină/ vomîţi cu prea virilă voluptate,/ când vezi zilnic pe-aceiaşi/ lideri ciudaţi cuprinşi/ de-o cu totul altfel de beţie./.../ Nimeni, absolut nimeni/ nu poate înţelege/ greaţa de după beţia/ cu o libertate ieftină/ şi tot mai evident falsificată./ Iar poporul continua să vomite,/ aparent fără nici un motiv.” (De ce vomită poporul).

Mult mai mult decât în volumele anterioare, Nicolae Sârbu e iconoclast, insurgent, rebel, lasă deoparte orice cenzură a imaginaţiei. Fantasmele realului invadează în cascade spaţiul poemelor, denunţă cu violenţă verbozitate orice tentaţii estetizante. Poezia ea însăşi e pusă la zid, poetul se autoflagează necruţător: „Am şi eu dreptul în tot acest balamuc/ să mă dezmiard la foc cu brume,/ ori cu declaraţii de bine/ din masca eunucului caduc,/ de pică frunzele pe gânduri fără nume,/ declaraţii delicate gen: sunt un porc/ cu poezia mea, pe bune.” (Sunt un porc cu poezia mea).

Îndărătul acestui exhibiţionism imagistic, aproape orwelian, ce vorbeşte despre un univers existenţial scăpat de sub control, alienat şi alienant totodată, stigmatizat de un complex al marginalizării devastator, supravieţuieşte, însă, o undă nostalgic-elegiacă. Anti-sentimentalismul lui Nicolae Sârbu se dovedeşte a fi doar o mască, sub care sunt ascunse nesfârşite melancolii şi tulburătoare tristeţi. Ele îşi află sursele, deopotrivă, în evocarea prietenilor statornice din „oraşul cu poeţi” între care autorul se simte din ce în ce mai însingurat, în sentimentul acut al marginalizării, al pândeii devoratoare a eşecului, dar şi, pe de altă parte, în rădăcinile echinoxiste ale creaţiei sale, rădăcini ce combină personaje mitologice cu fiinţe devenite, în timp, repere intelectuale asumate.

Piscina cu pioneze Stadivarius reiterează multe dintre datele anterioare ale creaţiei lui Nicolae Sârbu, fixându-le acum, la maturitate, definitiv şi cu claritate, contururile, identitatea, originalitatea. Odată cu aceasta, neoretica avangardistă din poezia română de azi înregistrează un autor care nu va mai putea fi niciodată ignorat.

* Nicolae Sârbu, *Piscina cu pioneze Stadivarius*, Editura Brumar, 2013

Vladimir
JURĂSCU...I-am admirat
fără invidie

Era vara anului
1969, când am
primit un telefon de
la artistul emerit
Gheorghe
Leahu,
directorul
Teatrului
„Matei Millo”
din Timişoara,
prin care,

amabil şi politicos, mă invita să mă transfer, de la Teatrul „Alex. Davila» din Piteşti, la Timişoara.

Atunci nu-l cunoşteam prea bine - îl văzusem, e adevărat, jucând la Craiova şi la Piteşti, pe unde trecuserăm, şi el, şi eu, şi atât.

Am acceptat până la urmă şi am perfectat transferul, devenind coleg - şi subaltern - al artistului şi directorului Gheorghe Leahu.

Apoi mi-a fost dat să-l cunosc mai bine, mai îndeaproape - am fost mai tot timpul împreună, în diferite împrejurări, legându-ne o prietenie frumoasă şi elegantă şi o colaborare profesională plină de respect.

Gheorghe Leahu era - îmi pare rău că trebuie să vorbesc despre el la timpul trecut - un om plin de energie şi entuziasm, întotdeauna gata să răspundă, cu bunăvoinţă şi înţelegere, solicitărilor colegilor „de bina”, fie ei mai tineri sau mai vârstnici. Era mereu dispus şi pregătit să întindă o mână de ajutor celor ce se aflau la ananghie, iubind şi sprijinind tinerele talente, oblăduindu-i în toate împrejurările.

Plin de entuziasm, dotat cu o debordantă energie creatoare, înzestrat cu spirit fin şi haz, mereu pus pe glume, spiritual şi ironic, sever când trebuia şi blând, de asemenea, constituia pentru noi, toţi actorii teatrului pe care îl conducea cu o incontestabilă competenţă, un exemplu de urmat.

Modul în care se implica în fiecare repetiţie, în fiecare spectacol, însemna pentru noi toţi un model de profesionalitate, de înaltă profesionalitate.

Am avut privilegiul de a-l vedea în multe spectacole, atât ca spectator obișnuit cât şi ca partener, dar cine nu l-a văzut în lanke din Take, lanke şi Kadâr, în Ţară-Lungă din Boieri şi ţărani, dar şi în multe altele, a avut ce regreta. Magistrala sa interpretare te copleşea şi multă vreme după căderea cortinei spectatorul rămânea marcat de emoţia pe care o isca extraordinara lui interpretare. Minunatul, admirabilul Gheorghe Leahu se implica în actul artistic cu sfinţenie, cu religiozitate, aş îndrăzni a zice.

O carieră eclatantă, cu nenumărate roluri jucate cu strălucire unică, l-au aşezat, desigur, în Pantheonul teatrului românesc.

Nimeni, niciodată, să nu uite că titulatura de Teatru Naţional acordată teatrului timişorean i se datorează în exclusivitate lui Gheorghe Leahu, care a luptat cu cerbicie pentru asta.

A plecat intempestiv, surprinzător dintre noi, mult prea devreme. Mai avea atât de multe de făcut, de spus, de scris, de împărtăşit... Păcat!

Efigia inegalabilului artist care a fost o păstrăm însă mereu asupra noastră, într-o parte a sufletului nostru, toţi cei care i-am fost aproape, l-am iubit, l-am preţuit şi l-am admirat fără invidie.

Uară. Fierbinte. În anul Domnului 1960. Duminica. La prânz. În cuină, la masa joasă, cioplită din bardă, pe scaune cu trei picioare și ele cioplite din bardă, bărbatul, muiera și copilul își scufundă

lingurile în strachina ciobită. În liniștea adâncă, ce bălțește peste sat, sorbitul celor trei domină încăperea. Prin ușa deschisă a cuinii se poate vedea fântâna cu roată acoperită cu șindrilă, curelnicul și cocina, ușa grajdului, iar dincolo de gard părul bătrân trecut de suta de ani, cu trunchiul gros, de care copilul își lipește adesea obrazul ascultând zumzetul dinlăuntru său, iar mai departe pădurea, bătrână, adâncă, necuprinsă.

Poarta grea din stejar scoate un geamăt prelung. Cei trei opresc mânatul lingurilor. Stau cu urechile ciulite, cu privirile ațintite spre colțul de unde ar trebui să apară oaspetele neașteptat. Pietrișul scrâșnește sub pași grei de cizme butucănoase, de cizme militare, ferecate cu potcoave. Apar în formație. În frunte brunetul, tuns perie, cu mustață luată scurt cu foarfecă, cu trăsături aspre, tăiate din piatră. Calcă hotărât, neșovăitor, ca și cum s-ar afla pe un teren cunoscut, familiar. În urma lui vin doi milițieni, cu uniformele ponosite, strămbe, așezate pe ei parcă cu furca, în batjocură. Privirile lor aleargă hăituite în toate părțile, scormonesc colțurile casei, umbrele, ușile. Pe umăr, adânc înfiptă în trupurile diforme, cureaua roasă a carabinei. În urma lor, șovăitor, cu capul plecat, târșindu-și opincile de gumă încălțate peste ciorapii groși din lână, îmbrăcat cu un laibăr jegos ce abia îi acoperă pântecul revărsat peste nădragii din doc, colectorul. Tot satul îl strigă Bășină. Nimeni nu-și mai amintește de numele lui real. Doar activiștii de la raion îi spun tovarășul Dumitru. După prenume.

Bărbatul întinde lingura, o cufundă în strachină, continuându-și prânzul. Femeia și copilul urmăresc împietriți grupul oprit în ușă.

- Am venit să luăm cota de grâu cu care ai rămas dator statului, comunică sec, aspru, cel din capul grupului.

- Luați, dacă voi ați semănat, răspunde bărbatul, printre înghițituri.

Străinul îi face semn colectorului:

- Du-te, deschide poarta și bagă cocia sub șupă. Din nou se aude țipătul

porții, tropăitul cailor și duruitul roților căruței.

- Urcăți în pod, comandă străinul. Prin ocnă aruncați în căruță sacii cu grâu. Milițienii se grăbesc să asculte ordinul. Urcă scara ce duce spre pod. Prin ocnă sacii cu grâu abia adus de la batoză scot un zgomot surd, când se lovesc de fundul căruței.

Minutele se târăsc ca niște bivoli răniți. Unul din saci nimerește în capul loitrei. Aceasta îl spintecă. Șuvoiul de boabe aurii curge amestecându-se cu pietrișul de pe jos, cu balega proaspătă a calului.

- Asta-i tot, strigă din pod unul dintre milițieni.

- Cum să fie tot? Mai căutați! Precis că banditul a dosit undeva grâu.

Trece un timp înghețat, împietrit. Unul din cai bate nervos din copită. Undeva izbucnește un strigăt de cocoș. Altundeva se aude un muget de vacă.

- N-am găsit nimic, tovarășe comandant, strigă iarăși milițianul. Am răscolit fânul, paie, nimic.

- Bine, acceptă străinul. Vom vedea...

Gazda a terminat de mâncat, iese din cuină, ștergându-se la gură cu podul palmei. E îmbrăcat cu izmene largi, peste ele cu o cămașă albă, largă la poale, pe pieptul căreia înfloresc roșii „puii” cusuți de mâna muierii.

- Ați luat tot? Ați căutat bine? întrebă neutru. Căpetenia îl privește surprins. Țăranul acesta trunchios, calm, mult prea sigur pe sine, îl neliniștește.

- Voi l-ați semănat? mai întrebă omul. Voi ați arat, voi ați secerat? Pe pământul vostru a crescut?

Ultimele vorbe și-au pierdut cumva înțelesul. Gazda a intrat în grajd, lăsându-i nedumeriți pe cei patru. Milițienii își scuturau de păianjeni uniformele ponosite, străinul aprinsese o țigară și părea să aștepte încuviințarea din partea gazdei ca să plece cu cocia plină de grâu.

Gazda a apărut în ușa grajdului cu o coasă. O ținea de parcă se pregătea să cosească. Câteva secunde s-au cântărit din priviri, el și străinul. Apoi gazda s-a năpustit asupra lui. Coasa a şuierat prin aer bucuroasă să taie carne de om...

*Înainte să se facă colectivizarea agriculturii din Republica Populară Română, puterea comunistă a hotărât ca fiecare țăran să predea cote (un bir) din aproape toate produsele obținute de acesta în gospodăria proprie. Adesea recolta de grâu, de porumb, carnea de pasăre sau de vită nu-i ajungea să-și plătească cota. Cum datoria față de stat era „o datorie patriotică”, săteanul fie se împrumuta, fie cumpăra, dacă avea cu ce. Dacă nu, lua drumul închisorii. Întâmplarea aceasta, care s-a petrecut în realitate, m-a obsedat încă din acei ani. N-am avut curajul s-o arăt cuiva atunci. De publicat nici vorbă o public acum, deși sunt convins că pentru mulți va părea o poveste oarecare, din celălalt veac...

Gottreau sau Louis Blanc, până să ajungă la Maimarola. Medicina română luase elan de la Carol Davilla, învățământul de la Spiru Haret, finanțele fuseseră promovate de Serurie și Caradă, sub înțeleapta domnie a Regelui Carol I de Hohenzollern. În comedie strălucea dinastia Carageale, în istorie Xenopol și genialul fiu al Zulniei Iorga. (Nu suna foarte popește nici numele lui Hașdeu sau Eminescu). Fabrica de lumină Wolf din Filaret era de obârșie nemțească, ca și Cișmigiul,

ca și primele muzici, iar pe capacele de canalizare strălucea numele de Montauranu, adică Goldberger. Primul mare prelat ortodox modern se numea Șaguna și era „tantar” (adică macedon), ca și marele poet Goga. În spate erau câteva secole în care nici domnii nu erau români, nici egumenii, nici marii preoți și dregători, iar limbile distinse în comerțul cu Dumnezeu sau la curte erau slavona și elina.

Se pare că Popescu al nostru nu e bun să inițieze nici să gestioneze afaceri esențiale, n-a fost bun niciodată. N-a dat case mari, de export, n-a pus la punct vreo companie renumită în Europa, n-a făcut vreo afacere răsunătoare, vreo construcție să rămâi hăbăuc. A fost mic politician, om de zurbă și de mișcare, țârcovnic de idei, gestionar mărunț și nu foarte sigur, cântăreț la lună, dar cu voce potolită, actor în toate chipurile, în felul său mulțumit de sine, oricâte bice și palme a încasat. S-a ridicat, ca Ionescu, în forma dandy-ului Take, sau a filosofului Nae (despre care prietenul său C. Beldie scrie că a fost un escroc) sau, înnobilit cu o evreică, ca dramaturg absurdist la Paris. A fost și nițel

moșier, dar și crâșmar și arendaș. Mai mult a fost rob. A inventat, dar n-a întreprins. L-a dus de nas cine a vrut: sub numele de Tătărescu franțuzii, sub numele de Maniu englezii, sub numele de Pătrășcanu rușii.

În 1989 i se lasă acestui nătărău Popescu o țară bine investită, cu industrie, cu irigații, cu orașe întemeiate, cu rezerve minerale și energetice și cu aproape patru miliarde de dolari creanțe în cont. Plus cu o clasă muncitoare relativ calificată. Dar Popescu n-are talent să conducă, să dezvolte, să administreze și să cucerească. El e lălău, pizmaș, chichirișos, șmecher, tâmpit, face pe politicul căci nu știe altceva, vrea pricopseală și imagine, se lasă mituit, cumpărat, ca ultima jigodie, sau ia măsuri dubioase. Acest Popescu (numit și Iliescu, Constantinescu, Bănescu ș.a.) dă cu țara de pământ, o distruge într-un timp foarte scurt cu bună intenție sau din prostie, își bagă mâinile ca funcționar superior sau demnitar și organele necurate în ea, o sugă, o mozește, o face praf. Fiindcă nu știe altfel, nefericitul!

Și acum mai vine un plăvan de chestor american și-i pune apostilă: „Schimbați managerii, aduceți unii întregi, din altă parte! Nevoiașilor! Păguboșilor!”. Și mă tem că are dreptate.

Popescu nu e bun decât să plătească. Să se aiurească, iar odată săltat, să-și chinuie concetățenii, să le facă gura amară. Popeștii, nesinceri, necinstiți, cabotini politici, nu sunt buni decât să înghesuie pe ceilalți Popești, să-i stoarcă, să-i ruineze, să-i fure, ca niște vătafi de slugi pe niste japițe de amărășteni...

Nu-i talent! Nu-i cinste! Nu-i Dumnezeu!... Sau dacă este, nu-l chema Popescu!

Când m-am ridicat în două picioare, n-am prea văzut niciun Popescu la conducerea social-economică a aceluia curățel oraș de pe Mureș. Marele făcător de bunuri și conducător de economie era baronul Neumann; la Andrényi era fierăria, la Appónyi pantofii, la Szabó sticlăria, la Dományi covoarele. Fabrica de vagoane Astra o conducea gentlemanul-evreu Sapira. Popeștii (cu Popa, Popovici, Popovăț, Popeanga) erau funcționari, profesori, clopotari, cantori, colonei e tutti quanti. Grosul banilor și managementul abia se infiltrau, cu țârăita, la unii Popești. Croitorul Ariton abia făcea față lui Huppert și Goda; Zsédely, Leipniker și Karacsony țineau restaurantele, zdrobindu-l pe Mohor; librarul Munteanu răzbea greu de Kerpel; Meinel ținea cafeneaua, Eisele măcelăria, Königstorfer cofetăria, Sándor Ivan lozurile norocoase.

Am venit apoi la București, capitala Popeștilor și am mâncat pâine Herdan și Gagel din făina lui Assan, mezeluri de la Rochus și Pod-sudek. Industria o domina Malaxa și Auschnitt, creditele Marmarosch-Blank. Mari monumente arhitectonice purtau semnătura lui Galleron,

DESPĂRȚIRE

ANGHEL DUMBRĂVEANU

1953

Un vânt adie prin livadă,
Purtând miresmi de primăvară.
Sub merii troeniți de floare
Se sorb din ochi în fapt de seară.

De pieptu-i șade răzimată...
Din zbor s-anină'n păr petale.
Un gând el vrea ca să-i culeagă
Din stolul gândurilor sale.

Să-și lase, singură, brigada?
Pe mândra lui s-o părăsească?
Frământă'n mână o petală
Și n-ar vroi s-o veștejească.

- Te duci să-nveți, bădiță... Du-te,
Setos te știu de-nvățătură.
Cu mine te-oi purta oriunde...
El, ca răspuns, îi fură-o gură.

Zefiru-nfloră livada.
Șoptea pârau-o melodie.
De lângă piept-i se desprinse
Și pe potecă se-nmlădie.

O mai văzu intrând în tindă...
Zâmbind, spre visul său pornește:
„Vezi, cea mai harnică-n brigadă
Și cea mai mândră, mă iubește!”

Vulcan și „Foaia literară” din Brașov și câteva lucrări cu caracter juridic, istoric și economic. Lucrarea lui de mare valoare este însă „Cartea de aur”, apărută în opt volume, rodul unei munci de peste 16 ani.

Primul volum - din care vom reproduce câteva pasaje - a apărut în 1902, însă lucrarea a fost confiscată de autorități, iar autorul trimis în judecată și condamnat la opt luni închisoare, 500 coroane amendă și... 1750 coroane aur cheltuieli de judecată.

Iată cum descrie istoricul bănățean actul unirii:

„Evenimentul cel mare pentru întreg neamul românesc a fost însă în anul acesta - e vorba de anul 1859 - alegerea lui Cuza de domn, atât al Moldovei cât și al Munteniei prin ce s-a făcut începutul unirii principatelor române”.

Astfel autorul prezintă unirea ca un act important pentru toate provinciile românești. Se descrie apoi felul cum a decurs unirea.

„În Moldova alegerea Domnitorului s-a făcut la 5 ianuarie v. 1859. Membrii adunării generale erau divizați în partide. Cei mai mulți, așa numiții progresiști, erau pentru alegerea lui C. Negri, un bărbat cu largi vederi, dezinteresat și devotat din toată inima binelui public. Avea sorți de izbândă și Vasile Alecsandri, bardul națiunii române, dar își trecuse voturile în favoarea lui Negri, pe care-l stima foarte mult...”

„Șansele de a fi ales le avea C. Negri. Treizeci și doi deputați s-au întrunit în președerea alegerii în conferință particulară, pentru a lua hotărârea finală asupra alegerii lui Negri”.

„Unii discutară și respinseră în conferință candidatura lui Negri sub cuvânt că „nu vor vota pentru unul care vrea împroprietărirea țăranilor”. Atunci se sculă M. Cogălniceanu și zise: „dacă e pe așa, nici eu nu-mi dau votul pentru cei-ce a doua zi m-ar trimite la ocnă, căci să știți, eu încă am fost și sunt pentru îmbunătățirea sorții țăranului”.

După lungi și înfocate dezbateri deputații ajunseră în fine la înțelegere perfectă proclamând de candidat pe unul care nici nu era luat în combinație, pe colonelul Alexandru Cuza, om foarte onest, inteligent cu totul dezinteresat, dar indiferent și nepronunțat în cele politice. La orele 2 după miezul nopții s-a terminat conferința cu rezultatul acesta”.

Mai departe desfășurarea actului este redată astfel:

„Ziua alegerii era o zi de Duminică. Adunarea s-a deschis prin cetirea repășirii de la candidatură a lui M. Cogălniceanu, care asemenea era luat în combinație și lucrul acesta, a făcut mare senzație. Au urmat rând pe rând alții, care toți s-au lepădat de candidatură. Candidatura lui Gr. Sturza, care nu și-a retras-o, a fost combătută în mod energetic și violent. S-a cetit apoi o petiție a poporului din Moldova, care în anul premergător se constituise în adunare constitutivă și s-a primit în unanimitate.

„Și urcă acum Cogălniceanu la tribună și ține un discurs patriotic, acoperit de lungi aplauze... Alegerea Domnitorului a rămas pe ziua următoare. Luni - în ziua alegerii - camera era îndesată. Prezenți erau deputați, dame, oameni din popor, consulii puterilor străine - afară de al Austriei.

„Cogălniceanu rostește un nou discurs, îndemnând deputații să fie uniți în cugete și simțiri și în urmă se supuseră jurământului toți deputații unul câte unul. Întâi V. Alecsandri - după alfabet - care strigă din toate puterile: „Votez și subscriu pentru colonelul Alexandru Cuza”. Astfel votară și ceilalți așa că Alexandru Cuza a întrunii totalitatea voturilor.”

Apoi autorul reproduce istorica cuvântare a lui Kogălniceanu.

Se descrie, apoi alegerea de domn din Muntenia, trei săptămâni mai târziu - la 24 ianuarie - când a domnit același entuziasm. Descriind discursul lui Boerescu, care pledează pentru alegerea lui Cuza „întreaga adunare plângea și striga ca într-un glas: Prințul Cuza. Jurăm că vom susține pe prințul Cuza.” care a fost ales în unanimitate.

Și descrierea lui T. V. Păcățian se încheie astfel:

„Astfel s'a săvârșit în ziua de 24 ianuarie v. 1859 cel mai mare și mai național act din viața Românilor”.

Sărbătorind astăzi centenarul Unirii Țărilor Române în condițiile istorice când poporul muncitor este stăpân pe soarta sa, iar România este un stat puternic, independent, iubit și stimat de întreaga Europă să ne aducem aminte și de acei înaintași și progresiști: Damaschin Bojincă și Eftimie Murgu, care au luptat pentru realizarea acestei etape din istoria poporului nostru și de scriitorul Teodor V. Păcățian, care prin scrisul său a militat pentru drepturile și libertatea poporului nostru.

Românii din Banat au urmărit cu interes și însuflețire evenimentele de acum o sută ani, care au culminat cu dubla alegere a lui Alexandru Cuza în fruntea Țărilor Române.

Pregătirea unirii a fost un proces istoric lung, începând cu generația revoluționară de la 1848, la care și-au dat contribuția și bănățenii Damaschin Bojincă și Eftimie Murgu - profesori ai Academiei mihăilene din Iași - ultimul profesor și îndrumător al lui N. Bălcescu.

Bănățenii, în special intelectualii progresiști, urmăreau cu însuflețire și interes desfășurarea evenimentelor de acum un veac.

Cu toată asuprirea feudală și cenzura sălbatică, între provinciile românești au existat relații și influențe culturale reciproce, ale căror ecouri pătrundeau, cu ajutorul învățătorilor, până în mijlocul poporului de la sate.

Participând la sărbătoarea centenarului unirii, am socotit potrivit să arătăm felul cum s-a oglindit actul unirii Țărilor Române în lucrările scriitorilor bănățeni ai veacului trecut.

Dintre scriitorii bănățeni, istoricul Teodor V. Păcățian a închinat câteva pagini pline de căldură și patriotism acestui eveniment în lucrarea sa „Cartea de aur” vol. I ediția a II-a tipărită la Sibiu în 1904, la pagina 771 capitolul „Anul 1859”.

Născut la 28 noiembrie 1852 la Ususău, lângă Lipova, după terminarea studiilor secundare la Lugoj și Arad, Teodor V. Păcățian ajunge unul dintre cei mai harnici publiciști români din ultimele decade ale veacului trecut și începutul veacului nostru. Pe lângă activitatea publicistică din coloanele ziarelor: „Timișiana” și „Dreptatea” din Timișoara, „Tribuna” și „Telegraful român” din Sibiu a publicat un volum de poezii „Flori de toamnă” (1882), schițe și nuvele în „Familia” lui Iosif

În atenția cititorilor noștri:

Revista „Scrisul bănățean” se distribuie prin rețeau de difuzare a jurnalului „Banatul” în instituțiile de cultură de pe cuprinsul Banatului istoric.